

På vegne av kommunane i Møre og Romsdal vil fylkesmøtet gje honnør til KS for eit debatthefte som sett fokus på viktige utfordringar for kommunal sektor på ein kort og treffande måte. Felles forståing for utfordringsbiletet er avgjerande dersom vi skal få til nødvendig endring. Diskusjonane og refleksjonane som debattheftet set i gang lokalt, regionalt og nasjonalt, er difor viktigare enn nokon sinne.

Spørsmål 1

Er utfordringsbiletet som omtalt ovanfor noko de kjenner dykk igjen i din kommune/fylkeskommune?

Kommunane i Møre og Romsdal og fylkeskommunen er samstemde i at utfordringsbiletet er kjent. Fleire påpeika og samanhengane mellom dei ulike utfordringane, og korleis dei gjensidig kan forsterke kvarandre og omvendt. Samanhengane mellom berekraftsutfordringane kunne gjerne ha vore enno tydelegare.

Spørsmål 2

Er det andre langsiktige utfordringar enn det som er omtalt, som de vil peike på?

Auka migrasjon og eit meir mangfaldig samfunn

Kommunane må vere førebudde på ein samfunn med auka migrasjon og mangfald. Måten vi møter dette på nasjonalt og lokalt vil vere avgjerande både for enkeltindivid, for eit lokalsamfunn og for landet. Auke tilflytting inneber både utfordringar og mogelegheiter. Å ha nok kapasitet og kompetanse i arbeid med integrering vil bli avgjerande.

Auka sentralisering:

Fleire distriktskommunar har utfordringar med nedgang i fødselstal og fråflytting. Desentraliserte utdanningsløp, samferdsel som bidrag til effektive bu- og arbeidsregionar, og distriktpolitiske tiltak vert viktig dersom ein skal oppretthalde busetting i distrikta, og dermed ha nok kapasitet og kompetanse til å gje tenester i samsvar med generalistkommuneprinsippet.

Høgt sjukefråver

Kommunane peikar på utfordring med høgt sjukefråver i kommuneorganisasjonen og i samfunnet. Dette er utfordrande på mange måtar, både i form av tap av kompetanse, kvalitet og økonomisk. Reservearbeidskrafta i det norske samfunnet er stor, og det må sjåast på strukturelle grep som kan bidra til at færre er utanfor utdannings- og arbeidsliv.

Rettighetssamfunnet

Kommunane opplever stadig meir rettighetsbasert lovgjeving knytt til kommunale tenester. Intensjonane er gode, men det bind opp ressursar og budsjett. Til dømes opplever små og mellomstore kommunar at ein stadig må belage seg på å bruke meir ressursar på juridisk kompetanse, rådgiving og klagebehandling. Dette er utfordrande både med tanke på ressursbruk, og med tanke på å ha nok kompetanse.

Spørsmål 3

Kva for utfordringar meiner de vil bli spesielt viktige å vere merksame på framover?

Den endra befolkningssamansettinga er ei av dei mest sentrale utfordringane. Denne utfordringa bidrar vidare til at fleire av dei andre utfordringane kan bli forsterka, som til dømes vedvarande mangel på personell- og kompetanse, og trongare økonomi og tøffare prioriteringar. Innanfor helse

og omsorg vil det være vesentleg å fordele ansvaret om oppgåvene på ein annan måte enn det vi gjer i dag.

Trongare økonomi som vil krevje tøffare prioriteringar og framskande behovet for nye måtar å løyse oppgåvene på ved endre både arbeidsmetodar og løysingar. Kommunane opplever generelt at det er eit for stort gap mellom forventningar til det kommunane skal gje av tenester, og det vi er i stand til å gje. Vi opplever i liten grad at ein frå nasjonalt hald har same problemforståing. Tvert imot ser ein at lovnadar om stadig meir og betre tenester i den nasjonalpolitiske debatten bidreg til at forventningane og krava stig ytterlegare. Kommunane har i dag ei stor kommunikasjonsutfordring ovanfor både tilsette og innbyggjarar. Bodskapet som må kommuniserast er at å halde fram som i dag ikkje er eit alternativ. Dersom vi vel å halde fram som i dag vi mangelen på både menneskelege og økonomiske ressursar medføre det KS sjølv har varsla; Ein kommunal kollaps. Måten vi gir tenestene på kjem til å bli endra og innbyggjarane må forvente å ta meir ansvar for både seg sjølv og pårørande i åra framover. Det må på plass ei felles nasjonal problemforståing, og vidare ein nasjonal kommunikasjonsstrategi for denne utfordringa. Dette er naudsynt dersom vi skal få alle med på laget når vi skal gjennomføre dei nødvendige endringane i kommunale tenester som trengs i tida framover.

Digitalisering, og ikkje minst den digitale transformasjonen krev at det offentlege endrar seg, og fortsett kompetanseutvikling og prioriterer kapasitet til å utnytte moglegheiter og finne løysningar. Velferdsteknologi og digitale løysningar må prioriterast enda sterkare enn vi gjer i dag. Digitalisering kan løyse ein del utfordringar, dersom målet er klart og gevinstar vert henta ut. Her må vi finne ei fornuftig arbeidsfordeling mellom stat og kommune, og den lokaldemokratiske handlefridomen må ikkje trumfe effektive fellesløysingar. Alle nasjonale fellesløysingar må ha ein klar gevinst knytt til ei eller fleire av hovudutfordringane kommunane står ovanfor. Vi støttar KS si satsing på dette området og ser gjerne at den vert styrka.

Redusere utanforskap:

Vidare vert det vist til aukande utanforskap og at denne reservearbeidskrafta må inkluderast i arbeids og utdanningsliv. Det vert og vist til ein utfordrande geografi, til nedgang i befolkning, utfordringar med å rekruttere osv.

Spørsmål 4

Kva for mogelegheiter og utfordringar opplever kommunane/fylkeskommunane sjølv i arbeidet med berekraftig arealbruk?

Klimaendringar og tap av natur er blant vår tids største utfordringar. Vitskapen er stadig klarere på at arealbruk er en nøkkelfaktor både i arbeidet med å bremse klimaendringane, og som den viktigaste enkeltfaktoren i arbeidet med å stanse tap av natur. Som ansvarleg myndigheit for arealplanlegging etter plan- og bygningsloven, har norske kommunar ei sentral rolle i dette arbeidet. Det er viktig at det blir sett på dagsorden at areal er ein avgrensa ressurs.

Kommunane har likevel innspel om at det må sjåast på mogelegheiter for å differensiere i noko større grad enn i dag. Dette med bakgrunn i at utfordringsbiletet og behova i kommunane er ulikt. Dei dilemma og målkonfliktar som oppstår i den lokale politikkkutforminga må kunne takast omsyn til, og vektast på ein måte som gjer at vi tek omsyn til lokale utfordringar, men samla sett likevel når våre nasjonale mål. Til dømes er det mange som opplever dilemma mellom utvikling av attraktive tomteområde opp i mot vern av dyrka mark, og viser til at det burde vere ei differensiering her knytt til kvaliteten av matjord.

For distriktskommunane kan det og vere utfordrande å skulle legge til rette for utbygging og utvikling for å vere attraktive, samtidig som ein skal ta i vare og ta omsyn til dyrka/dyrkbar jord og natur. Utvikling og vekst vil til ei viss grad vere arealkrevjande. Difor må lokaldemokratia bruke overordna arealplanlegging meir systematisk for å vege desse verdiane og interessene mot kvarandre. Større grad av politisk eigarskap til planprosessar og vedtekne overordna planar.

Regionalt og/eller interkommunalt planarbeid vil kunne bidra til dette og i tillegg bidra til å samle vekst og tenestetilbod i vekstsonar og utvalde senterområder for å kunne minske arealforbruket. Gjennom regionalt forankra arealpolitikk kan det skapast meir tillit til lokalpolitiske prioriteringar då ein her kan synleggjere at det både er evne og vilje til heilskaplege vurderingar. KS bør løfta fram behovet for meir regionalt fokusert planlegging, for å kunne utnytte dagens areal best mogleg og ta i bruk minst mogleg nytt areal. Innan regionale planer må det gjevast mynde til lokale prioriteringar i større grad enn det kommunane opplever å ha innanfor sine kommunale arealplanar.

Fleire kommunar viser vidare til gamle arealplanar og reguleringsplanar, som krev at det må gjevast dispensasjonar i mange enkeltsaker. Dette fører fort til at vi mister eit heilskapleg, overordna perspektiv. Dette, saman med mangel på kapasitet og kompetanse om arealplanlegging er en utfordring for berekraftig arealbruk.

KS-rapporten «Bærekraftig arealbruk innanfor rammen av lokalt selvstyre» foreslår å auke klima- og naturkompetansen i kommunane ved å etablere lærande nettverk og kompetansesenter i regi av fylkeskommunane for å samle og kvalitetesheve miljøinformasjon og etablere målbare kriterium for arealpolitikk. Vi viser til Møre og Romsdal fylkeskommune som gjennom prosjektet «Senter for berekraftig arealforvaltning» har etablert eit slikt kompetansesenter og foreslår det som ein modell for andre fylke og med ei nasjonal delfinansiering. Det er viktig at regionale fagmiljø blir brukt i arbeidet med å utvikle regional og berekraftig arealpolitikk.

De er viktig at ein aukar forståinga for at arealpolitikken har konsekvensar for alle dei tre berekraftsdimensjonane. Både klima og miljø, eit økonomisk vekstkraftig samfunn, samt den sosiale dimensjonen av berekraft er like viktig. Det er til dømes av stor betydning for samfunnsutviklinga kor ulike funksjonar og tiltak blir lokalisert med tanke på å kunne oppretthalde velferdstenester innanfor det vi har av økonomi og folk.

Spørsmål 5

Kva for nye verktøy og verkemedel vil være nyttige og nødvendige i kommunen/fylkeskommunen sitt arbeid med berekraftig arealbruk?

Det er behov for nasjonal samordning innan klima og miljøforvaltninga og betre samarbeid mellom forvaltningsnivåa, samt få på plass aksepterte metodar for å måle (berekraft-) resultatata av arealforvaltning.

Det er positivt at staten kan bidra med digitale verktøy i kartlegginga av areal- og naturregnskap. Samstundes bør dagens prosess rundt kartlegging endrast. I dag vert arealsaker i for stor grad knytt mot ivaretaking av enkeltlokaliteter eller enkelt objekt. Dagens areal- og naturforvaltning manglar verktøy for vurdering av den samla effekten (heilskaplege konsekvensar på økosystemnivå) av arealendringar har på naturmangfaldet. Det følgjer av dette at kunnskapsgrunnlaget for å vurdere samspeleffektar mellom arealbruk og klima- og naturomsyn er mangelfullt. Eit betre og meir tilgjengeleg kunnskapsgrunnlag vil styrke grunnlaget for det lokale sjølvstyret. For å betre kunnskapsgrunnlaget bør framtidas miljødata utviklast av verktøy som ser heilskapen, og dermed kan vurdere den samla effekten av ulike arealendringar og effektane dette har på naturmangfald og klima. Dette kan vere detaljerte klimakalkulatorar, areal- og naturregnskap på kommunenivå.

Det er positivt at KS arbeider mot regjeringa for å sjå på meir differensierte løysningar i praktiseringa av motsegner. Det er spesielt viktig å skilje mellom sentrale folkerike områder og distriktskommunar.

Spørsmål 6

Kva er dei største hindera for å få til en raskare omstilling i din kommune/fylkeskommune?

- Manglande felles problemforståing for at endring er naudsynt
- Kapasitet til endringsarbeid
- Omstillingsevne og evne til å gje slepp på det etablerte.
- Eit stadig mindre lokalpolitisk handlingsrom
- Evne og kapasitet til digital omstilling
- Manglande strategisk kompetanse og heilskapssyn
- Manglande samarbeid og samordning
- Den digitale infrastrukturen er ikkje på plass og støtter ikkje opp under behovet for heilskaplege løysingar på tvers av forvaltningsnivå og for innbyggjarane.
- Aukande rettighetsbasert regelverk
- Stadig auka kompetansekrav, og utdanningsløp som vanskeleggjer bruk av kompetanse på tvers

Spørsmål 7

Kvar ser de dei største mogelegheitene for å mobilisere internt i eigen organisasjon og med eksterne utanfor organisasjonen?

Fleire kommunar nemner **involvering, samarbeid og samhandling mellom innbyggjarar, frivilligheit, næringsliv og akademia** som ein suksessfaktorar for å møte morgondagens utfordringar og ivareta en berekraftig utvikling. Kommunane sett dette i system på ulikt vis og med bakgrunn i sin kontekst, og det er fleire spanande og innovative satsingar i Møre og Romsdal kring dette.

Reservearbeidskrafta vi sit med i kvar kommune må bli ein del av løysinga. Vi må stoppe det stadig aukande tal innbyggjarar som fell utanfor utdannings og arbeidsliv. Å lukkast med integrering av nye innbyggjarar/ innvandring, vil og vere avgjerande framover.

Kommunane må stimulere til heiltidskultur, og vi ser potensialet i å kunne **nytte kompetansen vi sit på meir målretta og effektivt**. Eit godt partssamarbeid der eit utviklar felles forståing, endringsvilje og nye løysingar er avgjerande i åra framover. «

Debatthefte II hadde tittelen «Mellomoppgjøret 2023»

Alle kommuner og fylkeskommuner, med unntak av Oslo, har gitt KS fullmakt til å forhandle tariffavtaler på deres vegne. For å tydeliggjøre hvor viktig det er med medlemsdialog og forankring av våre tariffpolitiske posisjoner, har KS valgt å utarbeide et eget hefte som handler om tariffoppjøret 2023. Ambisjon er å finne løsninger som ivaretar både partenes, og kommunenes og fylkeskommunenes prioriteringer, innenfor den rammen som frontfagsmodellen og kommunenes økonomi tillater. Fylkesmøtet vedtok følgende innspill til debatheftet:

«Spørsmål 1

Bør den økonomiske ramme i mellomoppgjeret 2023 forhandlast sentralt, eller bør delar av den forhandlast lokalt, ut frå lokale behov og prioriteringar?

Økonomisk ramme i mellomoppgjeret bør fordelast sentralt.

Vi ber om at lønnstillegget blir i kronebeløp og ikkje prosenttillegg.

Spørsmål 2

Dersom det vert sett av midlar til lokale forhandlingar, kor stor bør potten i så fall vere?

Minimum 1%.

Spørsmål 3

Dersom ramma vert fordelt sentralt:

- **Er det ønskeleg at alle tilsette får omtrent like store tillegg eller er det ønskeleg med ei tydelegare prioritering av enkelte grupper framfor andre?**
- **Om enkelte grupper skal prioriterast, kva for stillingsgrupper og/eller ansiennitetstrinn bør i så fall få størst tillegg?**

Svar:

Vi tilrår at alle tilsette med sentral lønsdanning får ei så god, generell lønsutvikling som mogleg for å sikre kjøpekrafta av den sentralt fordelte ramma, likevel slik at særleg rekrutteringsutsette grupper blir prioritert i det sentrale oppgjeret.

Vi meiner at det må rettast opp i mindrelønsutviklinga for stillingar med lang utdanning og ansiennitet. Dette må vi snu for å vere ein attraktiv arbeidsgjevar.

I hovudoppgjeret i 2022 vart det gjort endringar i ansiennitetsbestemmingane slik at all privat teneste skal medreknast i lønsansienniteten ved nytilsetting (mot tidlegare: privat teneste som er av betydning for stillinga). Dette gjeld nytilsettingar etter 30.04.22. Endringa vil føre til at mange vil få ein høgare ansiennitet og soleis ei høgare startløn. Det er enno usikkert kva dette vil medføre av skeivskap mot nytilsettingar gjort før 30.04.22. Dette bør regulerast sentralt ved neste års hovudoppgjer, og ikkje kompensert gjennom lokale forhandlingar.»